

Pedagogické mosty

prof. dr hab. Bogusława Śliwerského, dr h.c.mult.

Význam jeho osobnosti pro rozvoj česko-polské

vzájemnosti v oblasti pedagogických věd

Alena Vališová ¹, Miroslav Procházka ²

¹ Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Ústav učitelství chemie a humanitních věd

² Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky

V loňském roce v srpnu si polská pedagogická a vědecká obec připomněla významné životní jubileum prof. dr hab. Bogusława Śliwerského, dr h.c.mult. Cílem našeho textu je reflektovat význam osobnosti Śliwerského a připomenout jeho dílo čtenářům v kontextu česko-polské spolupráce, a to i s jistou dávkou osobního zaujetí obou autorů tohoto textu. Proč hovoříme v tomto kontextu o mostech? Most je velmi silným a univerzálním symbolem, který se objevuje v různých kulturách, náboženstvích, uměleckých směrech i vědách. Jeho symbolické významy představují propojení, porozumění, překonání překážek, jednotu i spolupráci. A co může symbolizovat „pedagogický most“? Jistě to bude propojení znalostí (učitel vytváří most mezi tím, co žák už ví, a tím, čemu se má naučit; pomáhá mu navázat nové poznatky na jeho předchozí zkušenosti), dále také symbolizuje didaktický nástroj (pedagogický most může být konkrétní metoda, příklad, analogie nebo aktivita, která usnadňuje pochopení složitého tématu). Je taktéž symbolikou pro empatické vedení (představuje schopnost učitele/učitelky vcítit se do žákova myšlení a vést ho krok za krokem přes „řeku nepochopení“ k cíli, empaticky, po můstku lze také vstoupit do žákova myšlení a učit se dívat na věci jeho očima). Dále může označovat motivaci a důvěru (most může být i způsobem, kterým učitel buduje důvěru, motivaci a bezpečné prostředí pro učení). A v neposlední řadě pedagogický most symbolizuje i interdisciplinaritu (v širším smyslu může tento most spojovat různé obory pedagogiky s ostatními vědními disciplínami). Možná, že symbolika mostu nevystihuje plně to, co bychom chtěli říci o významu osobnosti Śliwerského. Vždyť mosty jsou dnes něčím běžným. Pro nás jsou ale zároveň unikátní, jsou tím, co nám umožňuje uskutečňovat cestu k sobě i k druhým. Při budování takovýchto pedagogických mostů je Śliwerski jednoznačně Mistrem (psáno záměrně s velkým M).

1 V jakém období se začaly stavět základy pedagogických „mostů“ Śliwerského spolupráce v oblasti polské a české pedagogiky?

S Bogusławem Śliwerským jsme měli tu čest seznámit se před třiceti lety. Bylo to v podstatě pro nás oba osudové setkání jak v oblasti lidské, tak i odborné. Hned v začátcích naší spolupráce jsme si uvědomovali, že máme mnoho společných výzkumných témat, ale i velmi podobné životní názory a postoje. Naším společným cílem bylo postupně pomáhat pedagogickým pracovníkům a adeptům učitelství operativně zvládat výchovně vzdělávací aktivity a rovněž orientovat se fundovaně ve specifických situacích konkrétního pedagogického prostředí. Odborným zaměřením našich aktivit byla od samého počátku podpora profesní orientace budoucích učitelů. Jednalo se o zvědomování smyslu učitelské práce, utváření širokého rozhledu v oblasti pedagogických jevů, posilování vedení konstruktivních dialogů vyučujících, prokazování jejich schopnosti reinterpretace problémů v nových kontextech, samostatné a kritické hledání a uvažování a uvědomování si pedagogických procesů v jejich profesním vývoji.

Zásadní inspirací nám v tomto směru byla Śliwerského publikační činnost. Mezi jeho klíčová díla patří vědecké monografie i vysokoškolské učebnice pedagogiky, kde jsou dominantními tématy teorie výchovy, srovnávací pedagogika, vzdělávací politika a alternativy ve vzdělávání. Máme-li stručně českého čtenáře seznámit se Śliwerského klíčovými texty, je výběr složitý, neboť v širokém spektru jeho odborného zájmu leží řada aktuálních témat zpracovaných do reprezentativních monografických výstupů i vědeckých článků.

V první řadě je důležitá Śliwerského inspirace k principům alternativní pedagogiky, která i díky úzkým osobním vztahům s řadou osobností inovativní pedagogiky (např. Hubertem von Schoenebeckem) ukazovala cestu alternativám v Polsku. Zajímavá je například reflexe jeho osobní angažovanosti ve formulování nového přístupu ke vzdělávání v monografii *Educaja autorska* (Śliwerski, 1996) nebo *Wyspy oporu edukacyjnego* (Śliwerski, 2008). Souhrnně je alternativám věnována například kolektivní monografie *Alternatywy w edukacji* (Śliwerski & Rozmus, 2018). Komparaci snah o reformu školy autor představuje v textu *Współczesne teorie i nurty wychowania* (Śliwerski, 2015a), *Strategie, przepływy i bariery reform edukacyjnych. Studia z pedagogiki porównawczej* (Nowosad & Śliwerski, 2025). Dále sleduje

principy také montessori pedagogiky, postmoderní pedagogiky či antipedagogiky (např. Śliwerski, 2023b).

Významné jsou autorovy editorské počiny, neboť Śliwerski stojí za vydáním respektovaných akademických učebnic pedagogiky. Mezi vysoce oceňované v polském prostředí patří například učebnice *Pedagogika. Podręcznik akademicki* (Kwieciński & Śliwerski et al., 2019), *Pedagogika ogólna. Podstawowe prawidłowości* (Śliwerski, 2020) či *Pedagogika I., II., III.* (Śliwerski et al., 2006). Vnímáme zde, jak je významné věnovat tvůrčí úsilí tvorbě rozsáhlých vysokoškolských učebnic. Kultivuje se tak přístup budoucích pedagogů a dalších odborníků k terminologii a k syntetickému nahlížení na pedagogický diskurz. Obor se tedy neztrácí v jednotlivostech dílčích výzkumných analýz, nýbrž udržuje syntézu pedagogického vědění.

Śliwerski se ve svých knihách neváhá vyjadřovat k aktuálním problémům vzdělávací politiky a vzdělávání obecně. Poukazuje například na tendenci polské vlády znovu svázat svobodu učitelovy práce „korzetem“ vládních regulací (Śliwerski, 2015b). Řeší aktuální otázky kvality habilitačních řízení v Polsku (Śliwerski, 2017a), témata spojená se školní demokracií, se svobodou učitele a školskou politikou (Śliwerski, 2022). Propojení české a polské pedagogiky a autorova snaha propagovat českou pedagogiku a přibližovat společenské a myšlenkové dění u nás polským čtenářům nalezneme v textu *Czeska edukacja i myśl społeczna. Studia i szkice pedagogiczne* (Śliwerski, 2023a). Je potěšující, s jakým přehledem autor dokáže představovat aktuální společenskovední dění v české edukační sféře našim sousedům. A je velká škoda, že nejsme schopni prokázat podobný přehled o polském myšlení v edukačním kontextu u nás.

S panem profesorem a našimi kolegy z Polska a České republiky jsme se vždy snažili prezentovat takový systém vědění, který otevírá porozumění pedagogice v pojmech změny, konfliktů a inovací. Uvedené pojetí chápeme v naší profesi jako reálný přínos nejen pro studující učitelských oborů, ale také pro odbornou veřejnost z různých oblastí věd o výchově. Na stavbě kterých pedagogických mostů se Śliwerski nejvíce, po stránce profesní i lidské, intenzivně a vytrvalé podílel?

2 Prvním mostem je budování vztahu mezi školou, učitelem a svobodou, demokracií

Jsme rádi, že jsem mohli v Śliwerském potkat člověka, ve kterém cítíme velkého obhájce svobody a demokracie ve vzdělávání. Komenský kdysi pojmenoval školu jako „dílnu lidskosti“. Jako místo vhodné pro emancipaci člověka v duchu rovnováhy mezi jeho sobectvím a altruismem. Komenský dal škole úkol proměnit svět prostřednictvím výchovy dítěte. Myslíme, že v pohledu Śliwerského na školu je tento důležitý edukační akcent také patrný. Škola je místem, kde se žákovi utváří obraz pravidel sociálního života. Škola je společenstvím, v němž dítě může prožít to, jak vnímat hodnotu svých názorů i názorů druhých. V monografii *Meblowanie szkolnej demokracji* (Śliwerski, 2017b) představuje ve Śliwerského pojetí škola základní kámen demokracie. Autor zde zároveň velmi citlivě vnímá, že demokratickou a svobodnou školu může založit a udržet jen svobodný a demokraticky smýšlející učitel. Vzpomínáme v tomto kontextu na jeho vystoupení na konferenci České pedagogické společnosti na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v roce 2015 (Śliwerski, 2015b). Ve své analýze polské vzdělávací politiky v letech 1989 až 2014 doložil Śliwerski zajímavým metaforickým příkladem utaženého dámského korzetu to, jak polské ministerstvo ve školství prostřednictvím vládnoucích politických stran snižuje míru učitelské autonomie, tvůrčí svobody, „pedagogického dechu“. Ukázal nám, že svoboda není samozřejmostí a že musíme být na pozoru před jejím nenápadným utahováním „do korzetu“ ztráty svobodného prostoru pro učitelovo rozhodování.

3 Druhý most tvoří iniciování výzkumných projektů, grantů na základě mezinárodní inspirace

Práce na grantových projektech nás stmelovala, pořádali jsme společné odborné semináře, mezinárodní vědecké konference i workshopy a společně jsme publikovali svá výzkumná zjištění. Setkávali jsme se na různých univerzitách a pedagogických pracovištích nejen Polsku a v České republice, ale i na mnohých univerzitách v zahraničí. Pro ilustraci uvádíme jen některé projekty, které souvisejí se sledovanými tematickými okruhy a které považujeme za zásadní a aktuální i pro současnost.

Prvním významným tématem, kde nás Śliwerski inspiroval, byla problematika autority v edukaci. Tento tematický komplex se z pedagogického diskurzu pomalu vytratil stejně, jako se fenomén autority stal vylučovaným z individualistické a postmoderní společnosti. Śliwerski (Śliwerski, 2019) upozorňuje na to, že autorita představuje jednu z významných kategorií pedagogiky a obsahuje v sobě výraznou antinomii pedagogického myšlení — má edukace sloužit jednotlivci, nebo jemu nadřazené společenské ideologii? Śliwerski upozorňuje na myšlenkový vývoj pohledu na autoritu a svobodu od antiky po osvícenectví a liberalismus, kdy v rousseauovské víře nacházíme „od přirozeně dobrého“ člověka snahu o nalezení rovnováhy mezi volností a nároky společnosti. Zkoumání autority v edukačních souvislostech bylo podpořeno dvěma granty Grantové společnosti České republiky a Śliwerski se v těchto projektech angažoval nejen jako inspirátor základního výzkumu, ale také jako spoluautor publikačních výstupů (Vališová et al., 2012; Vališová, Bratská, & Śliwerski et al., 2005)

Česko-polská spolupráce byla patrna také v grantu podpořeném polským ministerstvem vědy a vysokého školství, který se zaměřoval na problematiku manipulace ve výchově. Jedním z výstupů projektu byla monografie sledující manipulaci v kontextu výchovy, ale i širší společenské tematiky. Pojetí manipulace ve výchově i v perspektivě mezilidské komunikace jsou známy i českému čtenáři (Wróbel, 2008). Wróbel odhaluje, že prostřednictvím manipulace se člověk stává pouhým objektem, nástrojem v cizích rukách. V edukačních souvislostech se tak dítě stává rukojmím svých rodičů, učitelů. Autorka popisuje skrytost cílů manipulace a potřebu kritického myšlení, které jediné je schopno proniknout dezinformační mlhou vytvořenou manipulátorem.

4 Třetí související most přináší Śliwerského tematické přesahy

Odborná témata, která jsme v našich vědeckých týmech řešili a řešíme, mají multidisciplinární a multidimenzionální charakter. Stěžejní v našich grantových projektech a publikačních výstupech byly například otázky filozofie výchovy, etických problémů ve výchově, výchovných aspektů vyučování, integrace žáků do škol, multikulturality ve výchově, sociálních problémů ve výchově, alternativních škol a pojetí svobody v současné škole, řešila se profesní příprava učitelů pro základní a střední školy, autorita učitele a autorita školy jako instituce, rodičovská autorita, klíčové kompetence učitele i žáků,

aktuální otázky ve vztazích rodiny a školy, manipulace v pedagogických souvislostech, etnické skupiny ve školách, ICT a jejich využití na školách a podobně. Nalézání společných výzkumných témat je základem pro skutečnou spolupráci založenou na vytvoření výzkumných sítí institucí i odborníků. Bez identifikace společných témat se od sebe vědecké komunity navzájem izolují, ztrácejí šanci se vzájemně inspirovat, ale také dosahovat nadregionálního významu. Mezi stěžejní tematické okruhy, které byly dlouhodobě společně řešeny v České republice i v Polsku, patří následující:

Aktuální otázky současného polského a českého školství — mnohé problémy současného školství jsou společné v českém i polském prostředí; vybrány byly oblasti, které byly v dílčích odborných studiích, učebních textech a publikacích hlouběji analyzovány. Za významné jsme považovali následující aktuální otázky: a) vzdělání jako hodnota a jeho místo ve společnosti; b) nové požadavky na kvalitu vzdělání a jeho zaměření; c) demokratičnost ve vzdělávání; d) diferenciaci a individualizaci ve výuce; e) vzájemná průchodnost jednotlivých škol (horizontální i vertikální); f) osobnost žáka a jeho postavení ve škole; g) postavení učitele ve škole a jeho profesní kompetence; h) kritéria pro hodnocení výsledků pedagogické činnosti; ch) problém řízení vzdělávacího systému; i) multikulturalita a inkluzivní vzdělávání; j) rozvíjení digitálních kompetencí u žáků i učitelů; k) bezpečnost školy a zvládání krizových situací v prostředí škol. Do uvedených oblastí se zapojila celá řada kolegů a kolegů z Polska i České republiky, především Alina Wróbel, Bogusław Śliwerski, Magdalena Błędowska, Alena Vališová, Miroslav Procházka, Miluše Vítečková, Mária Matulčíková a další.

Autorita jako pedagogický problém — ve zmiňované tematické oblasti byly řešeny problémy autority učitele, autority školy jako instituce i rodičovské autority. Kladli jsme si otázky, na něž jsme se snažili odpovídat z hlediska multidimenzionálního i multidisciplinárního: Je autorita něčím, co poškozuje a omezuje vychovávaného? Nebo je naopak výchově prospěšné či dokonce pro ni nezbytné užívat přiměřenou autoritu? Jak bude autorita ovlivňovat životní styl a hodnotové orientace mladých lidí? Jak se bude odrážet v prostředí rodiny a školy? Jak se bude promítat do výchovně vzdělávacích aktivit i vztahů mezi dospělými a dětmi? Domníváme se, že i současná demokratická společnost musí plnit svoji řídicí a organizační funkci, zabezpečit lidská práva, demokratické a humanistické principy a eliminovat projevy svévole a násilí. Každá výchova je do jisté míry autoritativní v tom, že napomáhá

zařazovat nového člena do dospělé společnosti, učí ho respektovat pravidla, která jsou v zájmu jeho vlastního rozvoje i fungování sociální skupiny. Praxe, nejen výchovná, totiž stále více ukazuje, že škola, rodina i společnost bez autority a smysluplného režimu neplní účel, ztrácí svoji hodnotu, pevnost, jistotu i základní funkce. Dnes je otázka vhodné výchovy a rozvoje osobnosti dítěte v českém i zahraničním kontextu pokládána stále znovu a znovu, neboť úzce souvisí s demokratickými snahami. Do řešení problematiky přispěli čeští, slovenští i polští odborníci, především Bogusław Śliwerski, Alena Vališová, Alina Wróbel, Mária Matulčíková, Magdalena Błędowska, Jolana Manniová a další.

Problematika manipulace ve výchově — manipulace ve výchově je rovněž aktuální téma v ČR i v Polsku. Manipulace předpokládá ovlivňování chování systémem posilování a vyhasínání reakcí za určitým cílem, jde v podstatě o činnost člověka, skupiny lidí, instituce, která je zaměřena na ovlivňování názorů a chování ostatních lidí. Dá se říci, že v konečném důsledku tito lidé vědomě či nevědomky realizují promyšlené cíle manipulátorů (může jít až o fanatismus, davovou psychózu). V oblasti věd o výchově se jako protipól pedagogiky manipulativní uvádí pedagogika komunikativní. Uvedený tematický blok řešila síť českých, polských a slovenských pedagogů, zejména Alina Wróbel, Bogusław Śliwerski, Stanislav Bendl, Mária Matulčíková, Zita Baďuriková a další.

Výše jsme uvedli pouze některé řešené oblasti našich společných vědeckých zájmů, které jsou prezentovány v řadě konkrétních publikačních výstupů, v monografiích a vědeckých studiích, učebních textech, sbornících, v odborných pedagogických periodikách v našich zemích, ale i v širším mezinárodním kontextu (Slovensko, Rakousko, Německo, Itálie, Brazílie, Estonsko, Slovinsko, Ukrajina).

5 Čtvrtý mostem je publikační a redakční činnost

Publikační činnost českých i polských pedagogů je skutečně velmi bohatá. Pracovní tým, který spolupracuje na různých odborných úkolech (grantových, vědeckých, lektorských, konferenčních aj.), přináší řadu velmi kvalitních výstupů monografických, sborníkových i časopiseckých. Řada odborných výstupů byla prezentována i v rámci domácích a mezinárodních vědeckých sympózií. Společným přemostěním mohou být například příspěvky polských autorů Śliwerského (2011a), Wróbel (2011) či Błędowské

(2011) do společné publikace. Mnozí polští a čeští odborníci z oblasti věd o výchově jsou členy odborných časopisů a jejich redakčních rad. Publikují v řadě českých a polských odborných časopisů, například *Studia z Teorii Wychowania*, *Studia Edukacyjne*, *The Journal of History and Education*, *Pedagogika*, *Pedagogická orientace*, *Life of Learning*. Publikace vznikají i ve velmi prestižních českých nakladatelstvích, například v nakladatelství Grada Publishing, a.s. nebo v nakladatelství Portál.

6 Pátým mostem je vliv Bogusława Śliwerského na budování „vědecké školy“ a celé sítě odborných polských a českých spolupracovníků.

Výzkumná, pedagogická i lidská spolupráce není možná bez reálných cest a skutečných setkání tváří v tvář. V případě Bogusława Śliwerského mají osobní vazby na Českou republiku letité kořeny. Jejich prvním impulzem byly ještě v době pevné normalizace pololegální cesty na Ostravsko k příbuzným s materiály o polském skautingu/harcerstwu. Jejich převoz vlakem měl asi mnohdy charakter dobrodružné cesty, která mohla přinést mladému studentovi jistě řadu nepříjemností. Ale harcerský duch skautské odvahy a svobody se nedal potlačit. Śliwerski dodnes opírá svá morální a postojevá hlediska o skauting/harcerstwo a vnímá je jako inspiraci pro mládež 21. století (Śliwerski & Bohatkiewicz, 2022).

Naše spolupráce je dodnes velmi intenzivní. Dlouhodobě se rozvíjí především ve společných polských a českých výzkumných a grantových projektech, v nichž jsme systematicky řešili, v kontextech filozofických, psychologických, sociologických, politologických, etických, klíčová a aktuální pedagogická témata. Postupně vytváříme tým odborných spolupracovníků a spoluřešitelů vědeckých projektů z Polska i z České republiky. Z polské strany jsou zapojeni odborníci z univerzit a fakult pedagogického směru především z Krakova, Vratislavi, Varšavy, Gdaňska, Poznaně a Lodže (zejména spolupráce s Univerzitou Lodž byla a je velmi intenzivní a mnoho let trvajících). Z české strany spolupracují v našich mezinárodních týmech především učitelé a vědečtí pracovníci pedagogických a filozofických fakult z Prahy, Českých Budějovic, Ostravy, Pardubic, Plzně či Ústí nad Labem. V posledních letech jsme v souvislosti s digitalizací ve školství navázali i odbornou spolupráci s Českým vysokým učením technickým, konkrétně s Masarykovým ústavem vyšších studií.

Naše vzájemná spolupráce je dlouhodobě prohlubována také v rámci realizace různých stupňů vědeckých atestací českých a polských studentů, doktorandů, docentů a profesorů. Vzájemně vypracováváme posudky na doktorské a habilitační práce. I tento typ dlouhodobé odborné spolupráce rozvíjí kvalitu naší společné „česko-polské vědecké školy“.

7 Co říci závěrem? Několik osobních poznámek

Setkání s panem profesorem Bogusławem Śliwerským je pro nás osudové. Poznali jsme na naší vědecké dráze člověka vysoce odborně kompetentního, ale i člověka s ohromnou empatií, ohleduplností, taktem a vlídností. Nejen pro nás, ale i pro naše kolegyně a kolegy z České republiky, byla úžasná i setkávání mimo pracoviště. Osobní návštěvy v rodině Śliwerských byly nezapomenutelné. Paní Anežka Śliwerská spolu s Bogusławem vytvořili atmosféru duševní pohody a emočního uvolnění. Přitom i v tomto rodinném prostředí vznikaly nové inspirace pro řešení společných vědeckých témat. Nedovedeme si nic jiného představit, než že naše spolupráce s panem profesorem bude i nadále pokračovat. Nejen za nás, ale i za své české a slovenské kolegyně a kolegy, přejeme panu profesoru Bogusławu Śliwerskému i do budoucna neutuchající pracovní nasazení, mnoho dalších odborných publikací, ale i nadané, tvořivé studenty a doktorandy.

Literatura

- Błędowska, M. (2011). Pozycja ucznia w klasie szkolnej. In A. Vališová (Ed.), *Autorita a proměny jejího pojetí v edukačním prostředí* (s. 127–135). *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica*, 1 – 2008. Studia psychologica X. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. <https://www.trhknih.cz/kniha/7oho2pvq>
- Kwieciński, Z., & Śliwerski, B. (Eds.). (2019). *Pedagogika. Podręcznik akademicki*. Wydawnictwo Naukowe PWN SA.
- Nowosad, I., & Śliwerski, B. (2025). *Strategie, przeptywy i bariery reform edukacyjnych. Studia z pedagogiki porównawczej*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Śliwerski, B. (1996). *Edukacja autorska*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Śliwerski, B. (2002). Przemiany w edukacji polskiej po 1990 r. Diagnoza i perspektywy. *Forum Oświatowe*, 26(1), 27–57.
- Śliwerski, B. (Ed.). (2006). *Pedagogika I, II, III*. Gdańskie Wydawnicztwo Pedagogiczne.
- Śliwerski, B. (2008). *Wyspy oporu edukacyjnego*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Śliwerski, B. (2011a). O roli biografistyki pedagogicznej w kształtowaniu postaw kolejnych pokoleń wobec autorytetów naukowych i dziedzictwa myśli. In A. Vališová (Ed.), *Autorita a proměny jejího pojetí v edukačním prostředí* (s. 135–149). *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica*, 1/2008. Nakladatelství Karolinum.

- Śliwerski, B. (2011b). *Współczesna myśl pedagogiczna. Znaczenia, klasyfikacje, badania*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Śliwerski, B. (2015a). *Współczesne teorie i nurty wychowania*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Śliwerski, B. (2015b, 26. března). *Učitelé v Polsku v korzetu politiky ministerstva školství*. Plenární přednáška. 22. konference České pedagogické společnosti: Škola a její křižovatky, České Budějovice, Česká republika
- Śliwerski, B. (2017a). *Habilitacja: diagnoza, procedury, etyka, postulaty*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Śliwerski, B. (2017b). *Meblowanie szkolnej demokracji*. Wolters Kluwer Polska.
- Śliwerski, B. (2018). *Pedagogia harcerskiego wychowania*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Śliwerski, B. (2019). Pedagogika antyautorytarna. In Z. Kwieciński & B. Śliwerski (Eds.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki* (s. 533–546). Wydawnictwo Naukowe PWN SA.
- Śliwerski, B. (2020). *Pedagogika ogólna. Podstawowe prawidłowości*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Śliwerski, B. (2022). Edukacja między polityką spowalniania globalizacji a redukcją norm i praktyk demokracji liberalnej. *Studia z Teorii Wychowania*, 2(39), 227–232.
- Śliwerski, B. (2023a). *Czeska edukacja i myśl społeczna. Studia i szkice pedagogiczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Śliwerski, B. (2023b). Myśl pedagogiczna Marii Montessori wobec skutków czarnej pedagogiki i rywalizacji. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio Paedagogia-Psychologia*, 36(1), 7–16.
- Śliwerski, B., & Bohatkiewicz, M. (2022). Co młodemu człowiekowi w XXI wieku może dać harcerstwo? *Studia z Teorii Wychowania*, 13(2), 133–153.
- Śliwerski, B., & Rozmus, A. (Eds.). (2018). *Alternatywy w edukacji*. Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Vališová, A., Bratská, M., & Śliwerski, B. (Eds.). (2005). *Relativizace autority a její dopady na současnou mládež*. ISV.
- Vališová, A. (Ed.). (2012). *Autorita v edukační a sociální práci*. Univerzita Pardubice.
- Wróbel, A. (2008). *Výchova a manipulace*. Grada.
- Wróbel, A. (2011). Autorytet w perspektywie antropologicznego wymiaru pedagogicznego działania. In A. Vališová (Ed.), *Autorita a proměny jejího pojetí v edukačním prostředí* (s. 43–51). *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica, 1 – 2008. Studia psychologica X*. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. <https://www.trhknih.cz/kniha/7oho2pvq>